

A Magyar Királyi Pénzügyőrség I. világháborús hősi halottjai és emléküik ápolása

(WWI Heroic Dead of the Royal Hungarian Finance Guard and Memorials to their Memory)

Absztrakt

Az I. világháború során, a Magyar Királyi Pénzügyőrség határszéli szakaszainál szolgáló személyi állomány a kezdetektől részt vett a harcokban. Helyismeretük miatt előszeretettel vették igénybe őket a határmenti harccselekmények során. A pénzügyőrök részt vettek hadifoglyok bekísérésében, objektumok és vonatszerelvények őrzésében is. 1926-ban a Mátyás utca 16. szám alatti pénzügyőr laktanyában márvány emléktáblát állítottak a háború során katonai vagy pénzügyőri szolgálatteljesítés közben életüket vesztett, név szerint ismert 236 fő pénzügyőrnek. A *Pénzügyőrségi Szaklap* 1926. XI. 1-jei száma „Az emléktábla leleplezése” címmel részletes tudósítást tett közzé az eseményről. A Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum gyűjteménye őrzi ezt a korabeli lapot a testületi szaksajtó sok más példányával együtt. Ezekből a lapokból az is kiderül, hogy a testület nem hagyta magukra a hadiözvegyeket és hadiárvaikat, anyagi támogatással gondoskodott róluk.

Kulcsszavak

Magyar Királyi Pénzügyőrség ; hősi halottak ; *Pénzügyőrségi Szaklap* ; pénzügyőr hősi halott emléktábla ; Magyar Királyi Vámőrség

Abstract

From the beginning, personnel of the Royal Hungarian Finance Guard (RHFG) serving along the border fought in WWI. Because of their familiarity with the border area, they were relied upon during battles on the borderland. They were also used to chaperone POWs and watch over objects and trains. In 1926, a marble memorial plaque was unveiled in the finance guard barracks located on 16 Mátyás Street to the 236 finance guards who had lost their lives in WWI. The November 1st, 1926 issue of *Pénzügyőrségi Szaklap* provided a detailed report of the “Unveiling of the Memorial Plaque”. The Customs and Tax History Museum has the issue in its collection, along with many other related journal issues. From these we have also learned that the RHFG did not abandon the widows and orphans whose husbands and fathers fell in the war; the organization provided financial support to them.

Key words:

Royal Hungarian Finance Guard ; heroic dead ; *Pénzügyőrségi Szaklap* ; plaque commemorating the heroic dead of the Royal Hungarian Finance Guard ; Royal Hungarian Customs Guard

*

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (ORCID) : <https://orcid.org/0000-0002-8224-4089>

Institutional attachments = Szerző intézményi kötődései :

- *Bertalan Szemere Scientific Society of History of Hungarian Law Enforcement* = Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

- *National University of Public Service Faculty of Law Enforcement* = Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar

@: szabo.andrea_2nav@nav.gov.hu

Date of registry = Regisztrálás dátuma : 2019. IV. 5.

Date of acceptance = elfogadás dátuma : 2019. IV. 27.

DOI : 10.31627/RTF.XXIX.2019.57N.69-84P

Az Osztrák-Magyar Monarchia trónörökösét és feleségét 1914. VI. 28-án¹ Szarajevóban a szerb egység eszméjét megtestesítő „Egység vagy Halál” elnevezésű titkos szervezet² terrorista tagja meggyilkolta Egy hónappal később 1914. VII. 28-án az Osztrák-Magyar Monarchia hadat üzent Szerbiának. A szövetségi szerződések értelmében egész Európa hadba lépett a század eleje óta jelen lévő hatalmi törekvésekből fakadóan.³

Kitört az I. világháború, amely jelentősen befolyásolta a pénzügyőrök életét is. Az ugyanis már 1914 előtt is nyilvánvaló volt, hogy a pénzügyőrök — mint a magyar állam polgári fegyveres őrtestülete — személyi állományának a tagjai, nem mentesülhettek a háborús feladatok terhei alól. A kivételes hatalomról szóló 1912. évi törvény alapján a magyar rendvédelemi szervezetekben megélenkült a felkészülés a háborús teendőkre.⁴ 1914 júliusában mozgósításra került sor, melynek során több pénzügyőr is harcoló alakulat állományába került.

A Magyar Királyi Pénzügyőrség alapfeladata ugyan a háború kezdetén ugyanaz volt, mint az 1867-es megalapításakor azaz a pénzügyi ellenőrzések lefolytatása a jövedékek és egyedáruságok területén, valamint a csempészet megakadályozása. A háborús viszonyok miatt azonban ezen feladatkörökbe tartozó tevékenységek jelentősen kibővültek. A Magyar Királyi Pénzügyőrség mindenkori szolgálati feladatainak teljesítési helyzetéről viszonylag hű képet adnak a korabeli pénzügyőr újságok.⁵

A háború előestéjén a pénzügyőrség létszáma⁶ mintegy 5 000 főt tett ki. A pénzügyőrök közül a sorkötelesek, a tartalékosok és az önkéntesek teljesítettek hadiszolgálatot. Ám az 1914 júliusi mozgósítás során több olyan pénzügyőr is a haderő állományába került, akikre a törvények mentességet állapítottak meg. **(I.sz. melléklet)** Ezt az ellentmondást egy rendelet oldotta fel, így a már bevonult pénzügyőrök egy része a harci alakulatoktól visszakerült belterületi szolgálatra. A testület tagjai közül sokan egy éves önkéntes szolgálatra jelentkeztek. A pénzügyőrség személyi állományának a hadiszolgálatot teljesítő tagjait a hadvezetés általában összetett feladatokkal bízta meg, különösen a vámhatárok menti pénzügyőr szakaszok pénzügyőreit, hiszen kiváló helyismerettel rendelkeztek.⁷

A vámhatárokon szolgálatot teljesítő pénzügyőr szakaszok **(II.sz. melléklet)** működése kiemelt fontosságú volt, mivel e szakaszok a személyi állománya külső határok (vámhatárok) hadművelési területté nyilvánításától népfőlkelőnek minősült, így katonai irányítás alá került és részt vett a határmenti harcokban. A határszéli szakaszok személyi állományát ellátták csukaszürke egyenruhával és táborigényességgel is.⁸

A pénzügyőröket tehát igénybe vették a határmenti harcok eredményes megvalósítása érdekében. Felderítő tevékenységükkel a katonai hírszerzésnek is kiváló szolgálatot tettek. A hadművelési területen általában a pénzügyőrökre bízta a hadifoglyok bekísérését, objektumok és vonatszerelvények őrzését is. **(III.sz. melléklet)**

A hős pénzügyőrök

A I. világháború idején is rendszeresen – kéthetente – megjelenő *Pénzügyigazgatás* című szakközlöny⁹, folyamatosan beszámolt a harctéri eseményekről, főként azokról a harci cselekményekről, amelyeknek a megvalósításában valamilyen formában a pénzügyőrök is részt vettek. A kortársak által legjelentősebbnek ítélt hősi cselekedeteket végrehajtó pénzügyőrök nevét emléktábla formájában is megörökítették.

Az *Est* című napilap 1914. VIII. 14-én megjelent száma is tudósított az első fegyveres összecsapásról, amely során a Magyar Királyi Honvédség száz emberét 1914. VII. 30-án este egy honvéd főhadnagy vezetésével a Nándorfehérvárral (Belgrád) szemben levő borcsai¹⁰ határmenti pénzügyőr laktanyához vezényelték ki, feltehetően annak érdekében, hogy megakadályozza a szerb csapatok átkelését. A főhadnagy és száz honvédje a pénzügyőrség „János” nevű gőzösén¹¹ **(IV. sz. melléklet)** este nyolckor indult el világítás nélkül Pancsováról és szoroson a magyar part mellett haladva éjjel 11 órakor érte el rendeltetési helyét. Másnap délután három vontatógőzös haladt fel a Dunán, egy őrnaszád kíséretében a szerb part mentén. Amikor az első hajó a nándorfehérvári vár és a magyar őrség közé került, a szerb partról, erős puskatüzelés kezdődött, de nem okozott kárt a magyar csapatban, mely viszonzta a tüzet. A szerbek ágyúlovással feleltek és mikor a három hajónak a tüzelő őrnaszád fedezete mellett sikerült a zimonyi révbe jutni, a honvédek ellen irányította ágyúit és mintegy hat kartács robbant fel körülbelül ötven lépésre a magyar rajvonal mögött. Sebesülés nem történt.¹²

Az I. világháború valószínűleg első pénzügyőr halottja DEÁK Barabás pénzügyőr fővigyázó volt, aki 1914. IX. 11-én az orsovai vasútállomás csomagosztályán éppen jelentést tett a szolgálatban lévő vámtisztviselőnek, amikor egy szerb lövedék szilánkjá a hátába fúródott. Ennek következtében 1914. IX. 16-án elhunyt, mely eseményről a *Pénzügyigazgatás* címlapján számolt be.¹³

DEÁK Barabás 1913. I. 30-tól az orsova-szkekkai pénzügyőri szakasznál teljesített szolgálatot. Szemléstzi vizsgát 1914 májusában tett, majd 1914 június elsején Nagyszurdokra helyezték és ott értesült a mozgósításról. Elsők közt vonult be a Császári és Királyi Haditengerészethez Polába, ahol gyorstüzelő ágyúelömmester beosztásba helyezték. Mivel a pénzügyi hatóság intézkedett, hogy a bevonult tartalékos katonákat az ország vámhatárának szélére helyezték, ezért a katonai hatóság szabadságot adott 1914. VIII. 15-én, azonban csak 1914. IX. 7-én érkezett vissza Orsovára, mivel a csatahajó, amelyen szolgált a dalmát partok mellett teljesített szolgálatot és az ellenséges hajók miatt csak késve érkezett a polai kikötőbe. Az elhunytat 1914. IX. 17-én temették el, felesége és két fia gyászolta.¹⁴

A pénzügyőrök kivették a részüket az 1914. évben a Kárpátok hegyvonulatán keresztül betörő orosz csapatok visszaverésében is.¹⁵ A pénzügyőrök a hivatásszerű munkájukon kívül – hasonlóan a csendőrökhöz – őrizték az utakat és a fontosabb műtárgyakat. A csendőrök és két pénzügyőr fővigyázó az ómoldovai Dunarészen három szerb hajót tartóztattak fel és foglaltak le. Ezzel a haditettel a szerbek dunai hajóparkjának egyharmada magyar kézre jutott.¹⁶ A hadsereg főparancsnoka különös elismerését fejezte ki a két pénzügyőrnek.¹⁷

Az elismerések sem maradtak el.¹⁸

JANKY Dénes pénzügyőri főbiztos a győrvamosi biztosi kerület vezetője, az 1. népfelkelő gyalogos ezred főhadnagya 1914. XI. 23-án a jabuncjei (Szerbia) ütközetben hősi halált halt. Családja, rokonai és a győri pénzügyigazgatóság személyi állománya gyászolta.¹⁹

Az orosz haderő csapatai 1914. XII. 1-én megszállták Bártfát, az oroszokkal való küzdelemben a bártfai pénzügyőri biztosi kerület személyzete is részt vett, amelyet mint külön pénzügyőri osztag az egyik népfelkelő zászlóaljhoz osztottak be. A csapat vezetője a bártfai pénzügyőri biztos volt.²⁰ Ebben az ütközetben vesztette életét TAMÁS Béla pénzügyőr fővigyázó.²¹ TAMÁS Bélát a legfőbb hadvezetőség – az ellenség előtt tanúsított bátor magatartásáért – vitézségi éremmel tüntette ki és felkérte az eperjesi pénzügyigazgatóságot, hogy az érmet az elhunyt édesapjának adja át.²²

BUSZEK László a pénzügyőr tisztviselői kar tagja, besztercei előadó főbiztos, állami szolgálatának 23. évében halt hősi halált a harcúterén.²³

Kisjenői WOLF B. Béla pénzügyőr szemléstzi a 62. gyalogos ezred zászlósa, zászlóalj segédtiszt az északi harcúterén srappnellőtől találva halt hősi halált.²⁴

A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium a háború okozta károk – elsősorban a költségvetést ért elmaradások és többletkiadások terén – összeírását, azokról nyilvántartás készítését rendelte el és meghatározta az egységes nyilvántartás vezetésének szabályait is. A pénzügyőrséget érintően egyrészt a pénzügyőr szakaszokat ért károsodásokat, fegyverzet, konyhaberendezés és egyéb felszerelések esetében keletkezett károkat kellett számba venni.

A bevételi visszamaradások és/vagy többlet bevételek nyilvántartásának rendjét is, a jövedéki ágazat és a főbb jövedelmi ágakra nézve, így az egyenesadók, fogyasztási- és italadók, határvám, bélyeg, jogilletékek, díjak szerinti csoportosításban számba kellett venni. A visszamaradást, vagy bevételt a korábbi év tárgyavával összevetve állapították meg.

ZSOLNAI András pénzügyőr fővigyázót, az Orosz-Lengyelországban harcoló 2. hadsereg „távolraíró” osztagának tagját az uralkodó ezüst vitézségi éremmel tüntette ki. A kitüntetést egy az északi harcúterén váratlanul elrendelt visszavonulásban tanúsított hősiességének köszönhette. Társaival összegyűjtötte a járműveket, távolraíró készülékeket és felszerelést, továbbá felszedték a kábelt.²⁵

A pénzügyőröket – akik „tartós alkalmazásban” álltak – mentesítették a népfelkelői tényleges szolgálat alól. A tartós alkalmazás alatt, azokat kellett érteni, akiket szabályosan felvettek folyó év (1915) január 1-jéig és esküt tettek.

„*Hadbavonult pénzügyőrök*” címmel 2015 márciusában közölt képes tudósítást a *Tolnai Világlap*

„*A magyar pénzügyőrök is részt vesznek határaink védelmében és sokszor kitüntették már magukat hősiességükkel. Dicsőség árad e hősök tettei révén az egész pénzügyőri karra, mely mindvégig híven teljesítette hazája iránt való hazafias kötelességét. A határszéli pénzügyőrök most éppen úgy fel vannak fegyverezve, mint a rendes katonaság, s nem egyszer bízza meg őket a hadvezetőség nehéz feladatokkal, amelyeket azután derekasán és bátran oldanak meg. Többen kaptak már vitézségi kitüntetést a hadiszolgálatra rendelt pénzügyőrök közül és bizonyára sokan fognak kapni még ezután is.*”²⁶

1915. VII. 20-án elhunyt az északi harcúterén – a Bug folyó közelében, Dobrodwar mellett – EXNER László a *Pénzügyigazgatás* című szakközlöny kiadója. Édesapja a lapot 21 évvel korábban éppen az ő születésének évében vette át.²⁷ A hazáért áldozta életét, ezért 1918. III. 25-én nagy ezüst vitézségi éremmel tüntették ki.²⁸ DEÁK Barnabás nekrológiáját még ő írta a *Pénzügyigazgatás* szakközlönyben. EXNER Kornél a *Pénzügyigazgatás* című szakközlöny főszerkesztője nem csak a fiát, hanem édesapját EXNER

Nándort is elveszítette a háborús években. A közigazgatási bíróság nyugalmazott ítélőbírája, életének 83. évében, Pozsonyban halt meg.²⁹

1915. IX. 25-én elhunyt CSICS István pénzügyőr fővigyázó, aki 13 hónapon át harcolt a szerb majd az olasz fronton, mint a 66. gyalogos ezred őrzővezetője. Az egyik laibachi tartalékkórházban tifusz következtében halt meg. Édesapja pénzügyi számtanácsosként az ungvári pénzügyi számvevőség főnöke volt, aki egyetlen fiát gyászolta.³⁰

1915 októberében az osztrák-magyar, német és bolgár erők együttesen megszállták Szerbiát. A szerb pénzügyigazgatás közös irányításában később a magyar pénzügyőrök is részt vettek.

1916. VIII. 27-én Románia hadat üzent az Osztrák-Magyar Monarchiának és még aznap éjjel megtámadta Erdélyt,³¹ ahol az első csapatokat a határszéli pénzügyőrök és csendőrök próbálták feltartóztatni, a román hadsereg első áldozatai éppen a szolgálatukat teljesítő pénzügyőrök voltak.

A román betörés veszteségeiről tudósított a *Pénzügyőrségi Szaklap*. Megtudható belőle, hogy kik sebesültek meg, kik estek román fogságba, kik tűntek el. Valamint azt a szomorú tény, hogy a brassói pénzügyigazgatóság hatósági területén az oláh betörés következtében és azt követő harcokban hősi halált haltak BABOS Károly és SZAKÁCS Rezső pénzügyőr fővigyázók.³² A predeáli pénzügyőr szakasz 1917. I. 30-án megkezdte az újbóli működését.³³

A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium elismerve a pénzügyőrök sikeres szolgálatellátását és tekintettel a nehézzé vált megélhetésre és ruházkodásra a háború folyamán a Magyar Királyi Pénzügyőrség személyi állományának a tagjait különféle kedvezményekben és anyagi támogatásban részesítette. A tisztviselők és altisztek³⁴ a háború első felében a harctereken állták meg a helyüket, a személyi állomány egy másik jelentős része pedig a határőrizetben és határvédelemben teljesítette példamutatóan szolgálati feladatait, de nem különben volt fontos az állami bevételek szempontjából a hátszágban a pénzügyi ellenőrző szolgálat ellátása, valamint a terménykészletek rekvirálása sem. A pénzügyőrség tagjainak nyújtott kedvezmények voltak az élelmezési pótlék, a háborús családi pótlék, a háborús segély, a beszerzési előleg, a ruházkodási segély, az olcsó egyenruha posztó és ingyenes bakancs, valamint a vámhatármenti területeken szolgálatot teljesítő pénzügyőrök esetében az ingyen katonai ruha és felszerelés, valamint a hadi illetmények folyósítása.³⁵

A hősök emlékének ápolása

A forrásokot olvasva ismerős nevekkel találkozhatunk, akik a testületnél már a nagy háború alatt is szolgálatot teljesítettek. Például: BAHUNÉK Bélával, aki az önképzőkör létrehozásában játszott jelentős szerepet, BITTERMANN Bélával, aki később megalapította a Magyar Királyi Pénzügyőrségi Múzeumot, **(V.sz. melléklet)** vagy éppen KERÉKFFY Gilberttel, aki a későbbi hévízi gyógyház építésnek egyik kezdeményezője volt.

A mozgósítások során BITTERMANN Béla császári és királyi főhadnagyot is tényleges katonai szolgálatra rendelték be.³⁶ A *Pénzügyőrségi Szaklap* 1915-ben arról írt, hogy főbiztossá nevezték ki.³⁷ A *Budapesti Hírlap* arról számolt be az „Adakozás” című rovatában, hogy BITTERMANN Béla — akinek tartózkodási helye Újvidék volt — több helyre adakozott.³⁸ A világháború alatt szolgálton kívüli századossá léptették elő,³⁹ elnyerte az uralkodó bizalmát, kitüntették a „Signum Laudis” bronz fokozatával,⁴⁰ Állomáshelye ekkor a 3. hadsereg parancsnoksága volt.

BITTERMAN Bélát 1916 áprilisában, 21 hónapi szolgálat után mentették fel a katonai szolgálat alól, ezt követően újra átvette az erzsébetfalvai biztosi kerület vezetését.⁴¹

Nem sokáig lehetett Erzsébetfalván, hiszen 1916 júniusában a megszállt szerb területek pénzügyi közigazgatási teendőinek ellátása céljából a pénzügyminisztérium Szerbiába rendelte.⁴² A világháború után 1918-ban az Erzsébetfalván lévő biztosi kerülethez került vissza, itt kezdte újra a szolgálatot, vette át főbiztosként a kerület vezetését. Az 1926-os Szolnoki és Szolnokmegyei Alamanachban megyei főparancsnokként szerepelt.⁴³

1926-ban visszatért Budapestre, a Budapest Székesfővárosi Pénzügyigazgatóság, pénzügyőr előadója és parancsnoka lett, I. osztályú pénzügyőr felügyelőként.⁴⁴

A háború elvesztése, a forradalmak időszaka és a trianoni sokk megrázkódtatásként érte az országot. A testület tagjai a nehéz idők és a Magyar Királyi Pénzügyőrség újjászervezése után sem feledkeztek meg a nagy háborúban hősi halált halt társaikról.

1926. X. 17-én a Mátyás-utcai pénzügyőr laktanyában (építésének befejezése 1906) avatták fel a világháborúban hősi halált halt 236 pénzügyőrnek emléket állító emléktáblát.⁴⁵ Az ünnepség kezdetekor, azaz 11 órakor a laktanya elé vonult a Magyar Királyi Pénzügyőrség díszszázada.⁴⁶ Az ünnepségen megjelentek az állami vezetés képviselői, valamint a testület szakmai vezetésének kiválóságai, továbbá az önkormányzat képviselői és a római katolikus egyház, illetve a református egyház küldöttjei, akik

kegyelettel emlékeztek meg az elesettekről. A személyi állomány nevében egy főbiztosi rangban lévő pénzügyőr mondott beszédet. Az emléktáblát a főváros polgármestere és a laktanya parancsnoka közösen vette át.⁴⁷ (VI. + VII. + VIII.sz. melléklet)

A *Pénzügyőrségi Szaklap* 1927 júliusi számában tette közzé felhívását BITTERMANN Béla felügyelő, egy állandó Pénzügyőr Múzeum alapítására,⁴⁸ amely szerint a múzeum alapításának célja, hogy összegyűjtsön a pénzügyőrséggel és szolgálatával kapcsolatos minden tárgyat, amelyet a pénzügyőrség használt, vagy amelyeket a pénzügyőrség kijátszására használtak pl. csempészet céljából.

1928. II. 27-én a Magyar Királyi Pénzügyminisztériumnak írt levelében kérte a pénzügyőrségi múzeum létrehozásának engedélyezését, amelyben célként jelölte meg a testületi múlt ápolását, történetének bemutatását, valamint, hogy a kiállított tárgyak, eszközök, a pénzügyőri altisztek számára oktatási célokat is szolgálhatnának.⁴⁹

A főfelügyelő mindehhez anyagi támogatást nem kért, csak a fiumei pénzügyőri laktanya harmadik emeleten lévő tanterem biztosítását, ezért az engedélyt megadták.⁵⁰

1930. X. 4-én BITTERMANN Béla álma valóra vált, hiszen Budapesten a Fiumei út 6. szám alatt lévő pénzügyőr laktanyában megnyílt a Magyar Királyi Pénzügyőrségi Múzeum.

Az eseményről több újság is beszámolt. A *Pesti Hírlap* „A Pénzügyőrségi Múzeum felavatása” címmel, fényképes tudósítást jelentetett meg⁵¹ és természetesen a *Pénzügyőrségi Szaklap* 1930. X. 15-én megjelent száma is cikket közölt az eseményről.⁵² A cikk részletesen beszámolt az eseményről és bemutatta a megjelenteket.⁵³ (IX.sz. melléklet)

A pénzügyőrség 75 éves jubileumi ünnepsorozata részeként sajtótájékoztatót tartottak a Fiumei úti épületben. A *Nemzeti Újság* is tudósított az eseményről, beszámolt a múzeumban látottakról.⁵⁴

Összességében megállapítható, hogy az I. világháború idején — részlegesen és időszakosan, a hadiállapottól függően — katonai felügyelet alá kerültek a Magyar Királyság külső határai, azaz a magyar-román és a magyar-serb határok, amelyek egyben az Osztrák-Magyar Monarchia Magyarországra eső vámhatárait is alkották. E határszakaszokon határőrizeti szolgálatot ellátó magyar rendvédelmi testületek alakulatai pedig — a kivételes hatalomról szóló törvény alapján — az Osztrák-Magyar Monarchia hadereje területileg illetékes parancsnokságai alárendeltségébe kerültek, mivel a határmenti térséget hadműveleti területté nyilvánították.⁵⁵

E rendszer keretében kerültek át a pénzügyi tárca kompetenciájából a haderő alárendeltségébe a Magyar Királyi Pénzügyőrség vámhatár menti szakaszainak a személyi állománya népfelkelői státuszban, akik — a pénzügyőri alapfeladataik mellett — békeidőszakban is ellátták a vámhatárvonalak őrzését a Magyar Királyi Csendőrség határszéli őrsével közösen.⁵⁶

A Magyar Királyságban a háború során a kivételes hatalomról szóló 1912. évi törvényben foglaltak szerint a rendvédelmi testületek nem a véderő főparancsnoksága alá kerültek, hanem a polgári kormány irányítása alatt maradtak a hadműveleti területek kivételével.⁵⁷ A rendvédelmi testületek személyi állománya azonban jelentős mértékben csökkent részben a behívások, főként azonban az önkéntes katonai szolgálatra jelentkezések nyomán. Egyben pedig megszűnt e testületek személyi állományának az utánpótlása. A haderő ugyan igyekezett biztosítani a tartalékos állományból — döntően a frontszolgálatra alkalmatlan — katonákat a rendvédelmi testületek számára, ez a személyi állomány azonban a rendvédelmi feladatok ellátása tekintetében képzetlen volt. Ugyanekkor valamennyi rendvédelmi testület esetében gyarapodtak a rend fenntartásával kapcsolatos teendők. A létszámproblémák nyomán valamennyi rendvédelmi testület — ennek részeként a Magyar Királyi Pénzügyőrség is — nehéz helyzetbe került.⁵⁸

A háborús szükségletekről való gondoskodás, többféle hadikölcsön, hitelműveletek sora, valamint a hadisegély-ügyek intézése jelentős mértékben igénybe vették a pénzügyi közigazgatás minden szervezeti egységét. Az I. világháború hadszíntereire kikerült pénzügyőrök miatt megfogyatkozott a szolgálati helyeken a munkaerő, egyre több és több feladat hárult egyes személyekre, nemkülönben a határszéli vámhivatalok szolgálatára. A világháború eseményei alatt a katonai szolgálatban álló pénzügyőrök közül 236 fő⁵⁹ vesztette életét, a harctereken tanúsított hősiességéért számos pénzügyőr kapott különböző kitüntetést.

Az I. világháborút a Magyar Királyság gazdasági katasztrófája és az állami-társadalmi összeomlás, az ország megcsonkítása, valamint az idegen megszállás követte. Az őszirózsás forradalom Magyar Népköztársasága után a magyarországi tanácsköztársaság idején a Magyar Királyi Pénzügyőrség lefegyverzésre került. A harminc éven aluli pénzügyőröket beosztották a Vörös Őrség állományába, negyven éven felüli tagjait pedig minden ellenszolgáltatás nélkül elbocsátották a testület kötelékéből. A fegyvertelenné vált testület tagjai a Vörös Őrségben ugyanolyan feladatokat láttak el, mint amelyet a korábbi szolgálati helyeiken. A pénzügyőrök közül csak azok kaptak fegyvert, akik a Vörös Hadsereg tagjaival részt vettek a határőrizetben. A magyarországi tanácsköztársaság megdöntésével az új hatalmi rendszer

visszaállította a Magyar Királyság közigazgatását. A „béketárgyalások” befejezéséig a Magyar Királyság ideiglenes határainak őrizetét és biztosítását a nemzeti hadsereg, a Magyar Királyi Állami Rendőrség, a Magyar Királyi Határrendőrség maradványai és a Magyar Királyi Csendőrség kijelölt alakulatai végezték.

A trianoni békediktátum szerint a történelmi Magyarország határai megszűntek, a magyar állam területe kétharmaddal csökkent, lakosságának pedig mintegy a fele idegen uralom alá került.⁶⁰ Az új vámterület szempontjából kiemelkedő jelentősége volt az 1924. évi vámtörvénynek.⁶¹ A gazdaság helyreállítása, az államháztartás egyensúlyának helyreállítása érdekében takarékosági és racionalizálási intézkedéseket fogantatosítottak. Ehhez szükségessé vált a közszolgáltatások rendszerének teljes megreformálása, s mindezek mellett új bevételi forrásokról is gondoskodni kellett (pl. forgalmi adó, vagyoni-váltás).

A békediktátum nyomán újjászerveződő magyar államban a pénzügyőrség reorganizálására is sor került, melynek során az eredeti feladatrendszeréből fakadó teendőit alakították át az új körülményeknek megfelelően.⁶²

A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium látszólag egy önálló katonailag szervezett fegyveres őrtestülettel⁶³, a Magyar Királyi Vámőrséggel is gyarapodott.⁶⁴ Ennek a szervezetnek azonban nem voltak valódi vámfeladatai, hiszen a vámeljárásokat továbbra is a vámhivatalok végezték. A Magyar Királyi Vámőrség nyílt feladatát a határőrizeti teendők alkották. A testületnek azonban volt egy rejtett feladata is, nevezetsen a magyar állam határait érő támadás első csapásainak a felfogása, az ellenséges előrenyomulás ütemének a lassítása. Ebből a célból a nyílt feladatai végrehajtása érdekében létrehozott nyílt szervezetnek a rejtésében katonai alakulatokat működtettek. Így jöhetett létre az a helyzet, hogy a Magyar Királyi Honvédség minden harmadik ezrede — rejtett alakulatként — a Magyar Királyi Vámőrség fedésében működött. Ebből a helyzetből fakadóan pedig a vámőrség rejtetten a Magyar Királyi Honvédség katonai felügyelete alatt állt.⁶⁶

A két világháború közötti megváltozott körülményekhez kellett igazítani a Magyar Királyi Pénzügyőrség szolgálatellátását is. Ebből fakadóan pedig elengedhetetlen volt a pénzügyőrségi szakképzés megreformálása is.⁶⁶

A polgári magyar állam időszakában a magyar rendvédelem integráns részeként működött a Magyar Királyi Pénzügyőrség a határokon szorosan együttműködve a magyar határőrizeti szervekkel, illetve háború idején a magyar haderő csapataival.⁶⁷

1945 után — a magyarországi pártállam kiépítésének a részeként — a pénzügyőrség és a határőrizet szervezete is átalakításra került, ám a határok menti rendvédelmi feladatok ellátásában továbbra is együttműködtek a magyar határőrség rendőrségbe történő integrálásáig.⁶⁸

Jegyzetek:

¹ Az Osztrák-Magyar Monarchia haderejének 1914-es nyári hadgyakorlatát Bosznia-Hercegovinában rendezték meg, ide érkezett a trónörökös 1914. VI. 25-én. A hadgyakorlatot követően 1914. VI. 28-án feleségével Szarajevóba utazott hivatalos teendői miatt. Szerencsétlen volt ez a dátum választás, hiszen 1914. VI. 28. az 1389-es Szerbia töröktől elszenvedett vereségének évfordulója volt. Az elnyomó szerepét ebben az időszakban a szerb sovíniszták számára a HABSBURGOK jelentették. KEEGAN: 76.p.

² GALÁNTAI: 83-85.p.

³ Loc.cit. 44.p.

⁴ 1912/LXIII.tc. ; PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története*. 99.p.

⁵ DEÁK: A polgári magyar állam rendvédelmi sajtója 1867-1944. 80.p. ; PARÁDI József: A dualizmus kori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok.

⁶ PARÁDI József: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. 185.p.

⁷ PARÁDI Ákos: A Magyar Királyi Pénzügyőrség teendői a katonai határőrizetre való áttérés időszakában. 50.p.

⁸ SZAKÁCS: 1.p.

⁹ *Pénzügyigazgatás* a pénzügyminisztérium, a pénzügyigazgatóságok, a pénzügyi számvevőségek, az állampénztárak, a kir. adóhivatalok, a pénzügyőrség, a kir. sóhivatalok és a kir. vámhivatalok szakközlönye.

¹⁰ Borecsa egykor önálló község a Duna partján, ma Nándorféhevár (szerb nevén Belgrád) külvárosa Szerbiában.

¹¹ A János gőzöst 1913. V. 27-én vette át a hajóra kinevezett pénzügyőrségi személyzet BÖHM Dezső felügyelő vezetésével a DGT (Duna –Gőzhajózási Társaság) Óbudai Hajógyárban. Innen indultak le az aldunai szolgálatra Pancsovára. Az I. világháború után is a pénzügyőrség tulajdonában maradt ismeretlen ideig.

Az aldunai gőzhajó.

¹² Hol volt tűzben az első honvéd.

¹³ A kötelességteljesítés halottja. 289-291.p.

¹⁴ Loc.cit. 291.p.

¹⁵ 1914. X. 2-án a beregszászi pénzügyigazgatóság azt a parancsot kapta, hogy négy pénzügyőrt hadiszolgálatra rendeljen ki. MAGDINECZ János volóci szakaszvezető szemlést, POPOVITS Mirón, Zsigmond Lajos és KONDOR Bertalan pénzügyőri vigyázó ilyen módon került szolgálatba és felderítő csapatokat vezettek a katonaság előtt ismeretlen terepen.

Pénzügyőreink a háborúban.

¹⁶ a két pénzügyőr SZABÓ Pál és OROSZ Dénes volt. A *Sumadia* személyszállító, 51 férfi szerb férfifutással, a *Beligrad* személyszállító 150 szerb férfifutással, a *Krajna* vonatgőzös 21 utassal és 11 uszályal.

A magyar pénzügyőrség és a háború.

¹⁷ A pénzügyőrség köréből. (1915)

¹⁸ MAJOR János pénzügyőri fővigyázó a csornai pénzügyőri szakasztól, mint tartalékos tizedes vonult be, és az orosz harctéren tanúsított hősiessége, vitézi magatartásáért október hónapban szakaszvezetővé léptették elő, novemberben pedig a vitézségi ezüst érdemrenddel tüntették ki.

A magyar pénzügyőrség a háborúban. (1914)

¹⁹ Halálózások. (1914)

²⁰ A pénzügyőr osztag vezetője MIES Károly bártfai pénzügyőr biztos volt.

SZAKÁCS: op.cit.

²¹ A magyar pénzügyőrség a háborúban. (1915)

²² Kitüntetett pénzügyőrök.

²³ A magyar pénzügyőrség a háborúban. (1915) op.cit.

²⁴ Loc.cit.

²⁵ Loc.cit.

²⁶ Hadbavonult pénzügyőrök.

²⁷ A mi gyászunk.

²⁸ Kitüntetés a hősi halál után.

²⁹ EXNER Kornél (Beregszász, 1867. VII. 3. - Bp., 1938. XI. 16.) Jogász hazai és külföldi jogi tanulmányok után 1891-ben pénzügyminisztériumi szolgálatba lépett. 1889-től a budapesti egyetem magántanára, 1913-tól néhány évig a közigazgatási bíróság bírója, majd újból a pénzügyminisztériumban teljesített szolgálatot, 1920-ban mint államtitkár nyugalomba vonult. 1895-től 1920-ig, a *Pénzügyigazgatás* című lap szerkesztője volt. Főbb művei voltak: 1. Dolgozatok a pénzügyi jog köréből (Bp., 1904), 2. Az egyenes adók reformja (Bp., 1907), 3. Magyar pénzügyi jog (Bp., Adóügyi politikánk Bp., 1918), 4. Az új magyar adórendszer (Bp., 1920), 5. Az államháztartás egyensúlya (Bp., 1926). Szépirodalmi munkája: Színésznő és kritikus (vígjáték, Pozsony, 1890).

³⁰ Halálózások. (1915)

³¹ GALÁNTAI: op.cit. 298.p.

³² A pénzügyőrség köréből. (1917)

³³ Román betörés.

³⁴ MAGASVÁRI: 82-90.p.

³⁵ KLESZKY: 222.p.

³⁶ A pénzügyőrség köréből. (1916/10-11)

³⁷ Főbiztosi kinevezések és áthelyezések.

³⁸ BITTERRMANN Béla több helyre adakozott: a háborúban világtalanná lett hőseink részére, a háborúban lévő katonáink karcsonyára, a háborúban elesett hőseink özvegyei és árvái részére, a Szent Antal szegényeinek, a tüdővész katonáknak. Adakozás.

³⁹ Az előléptetés időpontja 1915. VII. 1.

Hivatalos rész.

⁴⁰ Signum Laudis: I. Ferenc József (Schönbrunn, Bécs – 1830, augusztus 18. – Schönbrunn, Bécs – 1916. november 21.) Magyar Király (1867. VI. 8. - 1916. XI. 21. között) által 1890. III. 12-én alapított katonai érdemérem. Bronz Katonai Érdemérem a katonai érdemkereszt szalagján, melynek felterjesztése 1915. december 27-én történt, adományozása: 1916. március.

⁴¹ A pénzügyőrség köréből. (1916/10-11)

⁴² A pénzügyőrség köréből. (1916/12)

⁴³ SZABÓ Barna: *Szolnoki és Szolnokmegyei Almanach 1926*. 29.p.

⁴⁴ Áthelyezések és megbízások.

⁴⁵ A művészi emléktábla alkotója ISTÓK János szobrászművész volt.

⁴⁶ A díszszázad parancsnoka RAUSCHMANN József tartalékos százados volt.

⁴⁷ Az ünnepségen megjelent FÁBRY Dániel őrgy. szárnysegéd kíséretében József királyi herceg, a hadügyminisztérium nevében ovács BÉLA tábornok, a Magyar Királyi Honvédség főparancsnoksága képviselőjében JÁNKY Kocsárd és KISS Ferenc tábornok, a kormányzó és a pénzügyminiszter közös képviselője, továbbá SIPÓCZ Jenő a főváros polgármestere, a római katolikus egyház nevében dr. SZABÓ P. Piusz, a református egyház képviselőjében pedig dr. GÖDE Lajos. A testület személyi állománya nevében BARDÓCZ János pénzügyőr főbiztos mondott beszédet. A laktanya parancsnoka BITERMANN Béla pénzügyőr felügyelő volt.

236 hősi halált halt pénzügyőr emléke. ; Az emléktábla leleplezése.

⁴⁸ Felhívás az összes tényleges és nyugdíjas pénzügyőri tisztviselőkhöz és altisztekhez.

⁴⁹ A Pénzügyőrségi Múzeum örvendetes gyarapodása.

⁵⁰ NAV-PAM. Ad./51-2015. Múzeumalapítására és muzeális emlékek gyűjtésére vonatkozó iratok.

⁵¹ A Pénzügyőrségi Múzeum felavatása.

⁵² Megnyílt a pénzügyőrségi múzeum.

⁵³ A rendezvényen megjelentek: dr. BALÁSY Antal államtitkárt, dr. JANKOVICH Antal miniszteri tanácsost a Pénzügyminisztériumból, dr. KERÉKFFY Gilbert, LAHNER Kálmán I. oszt. pénzügyőri felügyelő, a székesfővárosi pénzügyigazgatóság részéről dr. SZABÓ László és FORGÓ István miniszteri tanácsos pénzügyigazgató helyettesek.

⁵⁴ Hetvenöt éves a magyar pénzügyőrség. (Dicsőséges és derűs emlékek a pesti pénzügyőr múzeumban).

⁵⁵ PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt.

⁵⁶ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. ; Idem: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. op.cit.

⁵⁷ 1912/LXIII.tc. op.cit.

⁵⁸ PARÁDI József: A hátszázad rendvédelme 1914-1918. 108-124.p.

⁵⁹ 1926. X. 17.-én a Mátyás-utcai pénzügyőri laktanyában avatták fel ISTÓK János szobrászművész által készített emléktáblát, amely a világháborúban hősi halált halt 236 pénzügyőrnek állított emléket.

⁶⁰ SUBA: 59-60.p.

⁶¹ 1924/XXI.tc. ; ZSÁMBOKINÉ: 176-183p.

⁶² SZABÓ: A pénzügyi igazgatás szervezeti keretei egykor és most a rendészeti feladatok tükrében.

⁶³ A „katonailag szervezett fegyveres őrtestület” és a „polgári fegyveres őrtestület” a polgári magyar állam időszakában használt terminológia volt. A fegyveres testületek szolgálati szabályzatainak általában az elején szerepelt az a mondat, hogy a szervezet polgári fegyveres őrtestület, vagy katonailag szervezett fegyveres őrtestület.

A „katonailag szervezett fegyveres őrtestületek” személyi állományai körében a függelmi viszonyok katonaiak voltak. A testületi tagok katonai rendfokozati rendszer szerinti rangokat viseltek, személyükben katonának minősültek. Személyükben a honvédelmi tárca kompetenciájába tartoztak függetlenül attól, hogy a testületüket mely tárca irányította. A katonailag szervezett fegyveres őrtestületek személyi állományainak a tagjait a katonákra általában vonatkozó jogosultságok megillették, a kötelezettségek pedig terhelték.

Ezzel szemben a „polgári fegyveres őrtestületek” személyi állományai körében a függelmi viszonyok hivatalnokiak voltak. A testületi tagok nem a katonai rendfokozati rendszer, hanem a testületek rendfokozati rendszerei szerinti rangokat viselték. A személyükben nem minősültek katonának, így nem a honvédelmi tárca, hanem a szervezetüket irányító minisztérium kompetenciájába tartoztak. A polgári fegyveres őrtestületek személyi állományainak a tagjait nem a katonákra, hanem a hivatalnokokra általában vonatkozó jogosultságok illették meg, illetve kötelezettségek terhelték. (a szerk.)

PARÁDI József: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület.

⁶⁴ 6 200/1921. (VIII. 25.) ME.r.

⁶⁵ PARÁDI József: A magyar állam határőrizete 1920-1941. 73-76.p. ; Idem: A Magyar Királyi Vámórség a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. 81-91.p.

⁶⁶ SZABÓ: A magyar pénzügyőri képzés intézményi kereteinek fejlődése. 118.p.

⁶⁷ PARÁDI József: A magyar határőrizet a kiegyezéstől a II. világháború kitöréséig 1867-1939.

⁶⁸ FÓRIZS ; ZSIGOVITS: 109-123.p.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):**MONOGRÁFIÁK KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK**

- GALÁNTAI (2.;3.;31.;) — GALÁNTAI József: *Az I. világháború*. Budapest, 2000², Korona Kiadó. 543 p. HU-ISBN 978 963 91 9181 7.
- KEEGAN (1.;) — KEEGAN, John: *Az első világháború*. [The First World War.] Ford.: MOLNÁR György. Budapest, 2014, Akadémia Kiadó. 657 p. HU-ISBN 978 963 05 9503 2. /Hadiakadémia./ HU-ISSN 2062-8498.
- PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története*. (4.;) — PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris. 367 p. HU-ISBN 963 04 7958 3.
- SUBA (60.;) — SUBA János: *Magyarország államhatárának változásai 1867-1947 között*. Budapest, 2003. Tipico Design Kft. 229 p. HU-ISBN 963 76 2329 9.

TANULMÁNYOK

- DEÁK: A polgári magyar állam rendvédelmi sajtója 1867-1944. (5.;) — DEÁK József: A polgári magyar állam rendvédelmi sajtója 1867-1944. 65-88.p. In PARÁDI Ákos (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Parádi József 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest, 2015, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. HU-ISBN 978 963 89 8289 6. /Salutem, 2./ HU-ISSN 2416-2078
- FÓRIZS (68.;) — FÓRIZS Sándor: A határőrség megszervezése és működése 1945-1956. 555-607.p. In BODA József — ISASZEGI János — PÓSÁN László — VESZPRÉMY László (szerk.): *Őrzők vigyázatok a határra! Határvédelem, határőrizet, határvadászok a középkortól napjainkig*. Budapest, 2017, Zrínyi Kiadó. 910 p. HU-ISBN 978 963 32 7560 3.
- MAGASVÁRI (34.,) — MAGASVÁRI Adrienn: Kivonat a pénzügyőrség személyi állományának történetéből (1867-1919). 82-91.p. In ZSÁMBOKINÉ Ficskovszky Agnes (szerk.): *Válogatott tanulmányok a Vám- és Pénzügyőri Tanszék fennállásának 25. évfordulója alkalmából*. Budapest, 2016, NKE Rendészettudományi Kar Vám- és Pénzügyőri Tanszék. 196 p. HU-ISBN 978 615 50 5772 4.
- PARÁDI Ákos: A Magyar Királyi Pénzügyőrség teendői a katonai határőrizetre való áttérés időszakában. (7.;) — PARÁDI Ákos: A Magyar Királyi Pénzügyőrség teendői a katonai határőrizetre való áttérés időszakában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVII.évf. (2017) 54.sz. 45-59.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. (56.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI.évf. (1988) 1.sz. 56-92.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. (6.;56.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIV.évf. (1989) 2.sz. 177-196.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. (55.;) — PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. 13-17.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak a „*Háború, forradalom, trianon*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: A dualizmus kori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. (5.;) — PARÁDI József: A dualizmus kori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VIII.évf. (1998) 9.sz. 82-85.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1997. szeptember 23-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*Gazdasági rendvédelemünk a XIX-XX. században*.” című IX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Vámőrség a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. (65.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Vámőrség a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 81-98.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI József: A hátsó ország rendvédelme 1914-1918. (58.;) — PARÁDI József: A hátsó ország rendvédelme 1914-1918. 108-124.p. In SZIDIRÓPULOSZ Archimédész (szerk.): *Trianoni Szemle Évkönyv*. VII. évfolyam. Budapest, 2015, Trianoni Kutatóintézet Közhasznú Alapítvány. 311 p. HU-ISSN 2060-2502.

- PARÁDI József: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. (63.;
- PARÁDI József: A magyar határőrizet a kiegyezéstől a II. világháború kitöréséig 1867-1939. (67.;
- SZABÓ: A magyar pénzügyőri képzés intézményi kereteinek fejlődése. (66.;
- SZABÓ: A pénzügyi igazgatás szervezeti keretei egykor és most a rendészeti feladatok tükrében. (62.;
- ZSÁMBOKINÉ (61.;
- ZSIGOVITS (68.;
- CIKKEK**
- Adakozás. (38.;
- Az aldunai gőzhajó. (11.;
- Áthelyezések és megbízások. (44.;
- Az emléktábla leleplezése. (47.;
- Felhívás az összes tényleges és nyugdíjas pénzügyőri tisztviselőkhöz és altisztekhez. (48.;
- Főbiztosi kinevezések és áthelyezések. (37.;
- Hadbavonult pénzügyőrök. (26.;
- Halálozások. (1914) (19.;
- Halálozások. (1915) (30.;
- Hetvenöt éves a magyar pénzügyőrség. (Dicsőséges és derűs emlékek a pesti pénzügyőr múzeumban). (55.;
- Hivatalos rész. (39.;
- Hol volt tűzben az első honvéd. (12.;
- 236 hős halált halt pénzügyőr emléke. (47.;
- Kitüntetett pénzügyőrök. (22.;
- Kitüntetés a hős halál után. (28.;
- KLESZKY (35.;
- PARÁDI József: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 77-85.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI József: A magyar határőrizet a kiegyezéstől a II. világháború kitöréséig 1867-1939. 481-510.p. In BODA József — ISASZEGI János — PÓSÁN László — VESZPRÉMY László (szerk.): *Őrzők vigyázzatok a határra! Határvédelem, határőrizet, határvadászok a középkortól napjainkig*. Budapest, 2017, Zrínyi Kiadó. 910 p. HU-ISBN 978 963 32 7560 3.
- SZABÓ Andrea: A magyar pénzügyőri képzés intézményi kereteinek fejlődése. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 117-126.p. HU-ISSN 1216-6774.
- SZABÓ Andrea: A pénzügyi igazgatás szervezeti keretei egykor és most a rendészeti feladatok tükrében. 351-356.p. In GAÁL Gyula — HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig*. Pécs, 2017, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztályának Pécsi Szakcsoportja. 397 p. HU-ISBN — /Pécsi Határőr Tudományos közlemények, XIX./ HU-ISSN 1589-1674.
- ZSÁMBOKINÉ FICSKOVSKY Ágnes: Az 1924-es Autonóm és Szerződéses Magyar Vámtarifa a korabeli hírek tükrében. 176-195.p. In ZSÁMBOKINÉ Ficskovszky Ágnes (szerk.): *Válogatott tanulmányok a Vám- és Pénzügyőri Tanszék fennállásának 25. évfordulója alkalmából*. Budapest, 2016, NKE Rendészettudományi Kar Vám- és Pénzügyőri Tanszék. 196 p. HU-ISBN 978 615 50 5772 4.
- ZSIGOVITS László: Vámosok és határőrök a határforgalom ellenőrzésében 1945-2007. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVI.évf. (2016) 51.sz. 109-137.p. HU-ISSN 1216-6774.
- Adakozás. (Szerkesztőségi közlemény) *Budapesti Hírlap*, XXXV.évf. (1915) 310.sz. 12.p.
- Az aldunai gőzhajó. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyőrségi Szaklap*, VI.évf. (1913) 11.sz. 172-173.p.
- Áthelyezések és megbízások. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyőrségi Szaklap*, XVI.évf. (1926) 9.sz. 136.p.
- Az emléktábla leleplezése. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyőrségi Szaklap*, XVI.évf. (1926) 21.sz. 334-337.p.
- Felhívás az összes tényleges és nyugdíjas pénzügyőri tisztviselőkhöz és altisztekhez. *Pénzügyőrségi Szaklap*, XVII.évf. (1927) 13-14.sz. 223.p.
- Főbiztosi kinevezések és áthelyezések. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyőrségi Szaklap*, VIII.évf. (1915) 16-17.sz. 200.p.
- Hadbavonult pénzügyőrök. (Szerkesztőségi közlemény) *Tolnai Világlapja*, XV.évf. (1915) 11.sz. 14.p.
- Halálozások. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyigazgatás*, XXIV.évf. (1914) 24.sz. 381.p.
- Halálozások. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyigazgatás*, XXV.évf. (1915) 21.sz. 336.p.
- Hetvenöt éves a magyar pénzügyőrség. (Dicsőséges és derűs emlékek a pesti pénzügyőr múzeumban). (Szerkesztőségi közlemény) *Nemzeti Újság*, XXIV.évf. (1942) 225.sz. 11.p.
- Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, XLIX.évf. (1915) 176.sz. 2.p.
- Hol volt tűzben az első honvéd. (Szerkesztőségi közlemény) *Az Est*, V.évf. (1914) 201.sz. 3.p.
- 236 hős halált halt pénzügyőr emléke. (Szerkesztőségi közlemény) *Pesti Napló*, LXXVII.évf. (1926) 237.sz. 6.p.
- Kitüntetett pénzügyőrök. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyigazgatás*, XXV.évf. (1915) 10.sz. 162.p.
- Kitüntetés a hős halál után. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyigazgatás*, XXVIII.évf. (1918) 11.sz. 137.p.
- KLESZKY Gyula: A pénzügyőrségnek a háborúban nyújtott kedvezmények. *Pénzügyigazgatás*, XXVII.évf. (2017) 16.sz. 222.p.

- A kötelességteljesítés halottja. (13.;14.;) — A kötelességteljesítés halottja. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyigazgatás*, XXIV.évf. (1914) 19.sz. 289-291.p.
- A magyar pénzügyőrség és a háború. (16.;) — A magyar pénzügyőrség és a háború. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyigazgatás*, XXIV.évf. (1914) 17.sz. 268.p.
- A magyar pénzügyőrség a háborúban. (1914) (18.;) — A magyar pénzügyőrség a háborúban. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyigazgatás*, XXIV.évf. (1914) 24.sz. 382.p.
- A magyar pénzügyőrség a háborúban. (1915) (21.;23.;24.;25.;) — A magyar pénzügyőrség a háborúban. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyigazgatás*, XXV.évf. (1915) 1.sz. 12.p.
- Megnyílt a pénzügyőrségi múzeum. (52.;) — Megnyílt a pénzügyőrségi múzeum. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyőrségi Szaklap*, XX.évf. (1930) 20.sz. 9-10.p.
- A mi gyászunk. (27.;) — A mi gyászunk. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyigazgatás*, XXV.évf. (1915) 17.sz. 242. p.
- Pénzügyőreink a háborúban. (15.;) — Pénzügyőreink a háborúban. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyigazgatás*, XXIV.év.(1914) 20.sz. 316-317.p.
- A pénzügyőrség köréből. (1914) (17.;) — A pénzügyőrség köréből. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyigazgatás*, XXIV.évf. (1914) 23.sz. 364.p.
- A pénzügyőrség köréből. (1916/10-11) (36.;41.;) — A pénzügyőrség köréből. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyigazgatás*, XXVI.évf. (1916) 10-11.sz. 163-164.p.
- A pénzügyőrség köréből. (1916/12) (42.;) — A pénzügyőrség köréből. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyigazgatás*, XXVI.évf. (1916) 12.sz. 180.p.
- A pénzügyőrség köréből. (1917) (32.;) — A pénzügyőrség köréből. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyigazgatás*, XXVII.évf. (1917) 5.sz. 76.p.
- A Pénzügyőrségi Múzeum felavatása. (51.;) — A Pénzügyőrségi Múzeum felavatása. (Szerkesztőségi közlemény) *Pesti Hírlap*, LII.évf. (1930) 226.sz. 4.p.
- A Pénzügyőrségi Múzeum örvendetes gyarapodása. (49.;) — A Pénzügyőrségi Múzeum örvendetes gyarapodása. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyőrségi Szaklap*, XXIII.évf. (1938) 11-13.sz. 4.p.
- A román betörés. (33.;) — A román betörés. (Szerkesztőségi közlemény) *Pénzügyőrségi Szaklap*, X.évf. (1917) 4.sz. 41.p.
- SZAKÁCS (8.;20.;) — SZAKÁCS Tamás: A Magyar Királyi Pénzügyőrség az I. világháborúban. *A Mi lapunk*, (A *Pénzügyőr* melléklete) XIX.évf. (2016) 3.sz. 1-2.p.
- ALMANACHOK**
- SZABÓ Barna: *Szolnoki és Szolnokmegyei Almanach 1926*. (43.;) — SZABÓ Barna (szerk.): *Szolnoki és Szolnokmegyei Almanach 1926*. Szolnok, 1926, Friedmann Sándor. 191 p.
- KÉZIRATOK**
- PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*. (65.;) — PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*. Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990. I.köt. 264 p. + II.köt. 265-567 p. melléklet. 73-76.p.
- LEVÉL- IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRI GYŰJTEMÉNYEK**
- NAV-PAM (50.;) — NAV (Nemzeti Adó- és Vámhivatal) PAM (Pénzügyőr-és Adózástörténeti Múzeum) iratainak gyűjteménye
- JOGSZABÁLYOK**
- 1912/LXIII.tc. (4.;57.;) — 1912/LXIII.tc. a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről.
- 1924/XXI.tc. (61.;) — 1924/XXI.tc. a vámtarifáról.
- 6 200/1921. (VIII. 25.) ME.r. (64.;) — 6 200/1921. (VIII. 25.) ME.r. a vámőrség létesítéséről. *Magyarországi Rendeleték Tára*, LV.évf. (1922) I.füzet. 223-232.p.

Mellékletek jegyzéke:

- I. sz. melléklet
Hadiszolgálatba vonult pénzügyőr-csapat tábori felszereléssel. (1915)
- II. sz. melléklet
Határszéli pénzügyőrök őrzárata az első világháború alatt
- III. sz. melléklet
Határszéli lovas pénzügyőrök hírszerző szolgálatban (1916)
- IV.sz. melléklet
A „János” nevű csavaros gőzhajó az óbudai hajógyári öböl bejáratánál, háttérben a Margitsziget, feltehetőleg az elkészülte után. (1901)
- V. sz. melléklet
Bittermann Béla 1879-
- VI. sz. melléklet
József főherceget a pénzügyőrök vasárnapi ünnepén Bittermann Béla felügyelő fogadja a Mátyás-utcai laktanya előtt
- VII. sz. melléklet
József főherceg elvonul a pénzügyőrök sorfala előtt, mögötte Bittermann Béla pénzügyőri felügyelő, tőle balra Dr. Kerékffy Gilbert pénzügyőri felügyelő
- VIII. sz. melléklet
Az ünnepség pillanatai a Mátyás-utcai laktanyában. A kép elején hosszú kabátban József főherceg, szemben középen Bittermann Béla pénzügyőri felügyelő, hátul Dr. Kerékffy Gilbert pénzügyőri felügyelő
- IX. sz. melléklet
A Magyar Királyi Pénzügyőrségi Múzeum megnyitása (jobbról a negyedik Bittermann Béla pénzügyőri főfelügyelő) 1930. október 4.

*I. sz. melléklet****Hadiszolgálatba vonult pénzügyőr-csapat tábori felszereléssel. (1915)***

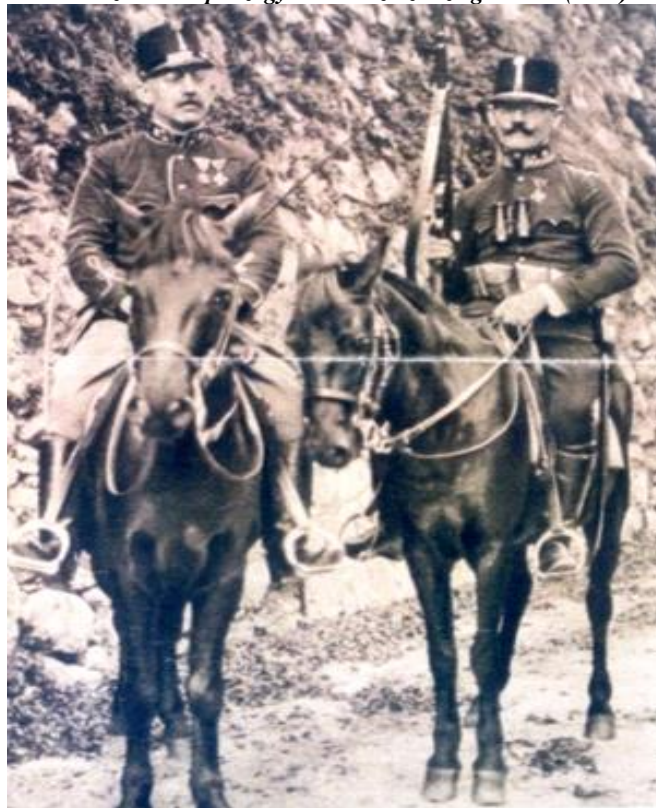
Forrás! *Hadbavonult pénzügyőrök.* Tolnai Világlapja 1915. évf. 11. szám 14. p.

Határszéli pénzügyőrök őrzárata az első világháború alatt

Forrás! A NAV KEKI Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum gyűjteményéből, Schodits Adolf felvétele

Határszéli lovas pénzügyőrök hírszerző szolgálatban (1916)

Forrás! A NAV KEKI Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum gyűjteményéből, Érdekes Újság

IV.sz. melléklet

A „János” nevű csavaros gőzhajó az óbudai hajógyári öböl bejáratánál, háttérben a Margitsziget, feltehetőleg az elkészülte után. (1901)

Forrás! Turi Zsolt: *Bittermann Béla a Magyar Királyi Pénzügyőrségi Múzeum alapítója*. Megjelent születésének 140. évfordulójára. /kézirat/ 100. p.

V. sz. melléklet

Bittermann Béla 1879-

Forrás! A NAV KEKI Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum gyűjteményéből

József főherceget a pénzügyőrök vasárnapi ünnepén Bittermann Béla felügyelő fogadja a Mátyás-utcai laktanya előtt

Forrás! Pesti Napló, 77. évf.(1926. október 19.) 237. sz., 6. p.

József főherceg elvonul a pénzügyőrök sorfala előtt, mögötte Bittermann Béla pénzügyőri felügyelő, tőle balra Dr. Kerékffy Gilbert pénzügyőri felügyelő

Forrás! A NAV KEKI Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum gyűjteményéből

VIII. sz. melléklet

Az ünnepség pillanatai a Mátyás-utcai laktanyában. A kép elején hosszú kabátban József főherceg, szemben közepén Bittermann Béla pénzügyőri felügyelő, hátul Dr. Kerékffy Gilbert pénzügyőri felügyelő

Forrás! A NAV KEKI Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum gyűjteményéből

IX. sz. melléklet

A Magyar Királyi Pénzügyőrségi Múzeum megnyitása (jobbról a negyedik Bittermann Béla pénzügyőri főfelügyelő) 1930. október 4.

A m. kir. pénzügyőrségi múzeum megnyitása 1930. október 4.

Forrás! A NAV KEKI Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum gyűjteményéből